

POLSKO-UKRAIŃSKA WSPÓŁPRACA BIBLIOTECZNA

W ostatnich miesiącach 2005 r. i w pierwszym kwartale roku 2006 miało miejsce kilka istotnych wydarzeń, znaczących dla polsko-ukraińskich kontaktów bibliotekarskich. Pierwszym z nich było posiedzenie inauguracyjne w dniach 20-22 września 2005 r. zespołu ekspertów do spraw zasobów bibliotecznych, działającego przy Międzyrządowej Komisji Polsko-Ukraińskiej ds. ochrony i zwrotu dóbr kultury utraconych i bezprawnie przemieszczonych podczas II wojny światowej. Została ona powołana w grudniu 1996 r. w wyniku porozumienia pomiędzy rządami Polski i Ukrainy, dotyczącego współpracy w m.in. dziedzinie ochrony, poszukiwania i zwrotu dóbr związanych z kulturą i historią obu krajów, a także prowadzenia prac ewidencyjnych, inwentaryzacyjnych i badawczych.

Na pierwszym oficjalnym posiedzeniu Komisji w dniach 13-16 maja 1997 r. we Lwowie postanowiono powołać zespół ekspertów do spraw: archiwaliów historycznych, dzieł sztuki, bibliotek i Ossolineum. W tym samym roku prof. Tadeusz Polak, przewodniczący Komisji ze strony polskiej, ustalił skład zespołu ekspertów ds. zasobów bibliotecznych – weszli do niego prof. Krzysztof Migoń z Uniwersytetu Wrocławskiego (przewodniczący); Hanna Łaskarzevska, kierownik Pracowni Dokumentacji Księgozbiorów Historycznych Biblioteki Narodowej (PDKH); prof. Zdzisław Pietrzyk, dyrektor Biblioteki Jagiellońskiej. Do 2005 r. zespół nie spotkał się ani razu z partnerami ukraińskimi. Podczas wrześniowych obrad stroną ukraińską reprezentowali: Lubow Dubrowina (przewodnicząca) – dyrektor Instytutu Rękopisu Biblioteki Narodowej Ukrainy im. W. Wernadskiego w Kijowie; Pawło Bilasz – zastępca przewodniczącego Państwowej Służby Kontroli nad Przemieszczaniem Dóbr Kultury przez Granicę Państwową; Waleńtyna Wrublewska – doc. Katedry Teorii, Historii i Praktyki Kultury Państwowej Akademii Kadrowej Kultury i Sztuki; Taras Paślawski – zastępca dyrektora Biblioteki Naukowej im. Stefanyka AN Ukrainy we Lwowie. Ze strony polskiej – pod nieobecność Krzysztofa Migonia – w spotkaniu uczestniczyła także Joanna Pasztaleniec-Jarzyńska (jako przewodnicząca) z Biblioteki Narodowej, jednocześnie członek Międzyrządowej Komisji.

Rozmowy toczyły się w siedzibie Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa

Narodowego oraz w Bibliotece Narodowej, gdzie goście mieli okazję zapoznać się z działalnością polskiej księżnicy na rzecz ochrony i konserwacji zbiorów, realizacją programu odkwaszania papieru oraz warsztatem pracy PDKH, stworzonym na potrzeby dokumentacji księgozbiorów rozproszonych i przemieszczonych. W trakcie obrad omówiono między innymi możliwości współpracy w zakresie identyfikacji, badania i dokumentowania losów bibliotek i ich strat podczas II wojny światowej i tuż po jej zakończeniu. Zaproponowano również zorganizowanie konferencji naukowej w 2007 r., obejmującej powyższe zagadnienia w odniesieniu do bibliotek, archiwów i muzeów; dyskutowano nad realizacją wspólnego projektu badawczego dotyczącego rejestracji poloników w bibliotekach ukraińskich i ukraińców w bibliotekach polskich. Ponadto stroną ukraińską interesowała możliwość zbadania losów Biblioteki Kapituły Grecko-Katolickiej z Przemyśla oraz poszukiwania na terenie Polski inkunabułów z „najstarszego księgozbioru na Ukrainie – Biblioteki Naukowej Lwowskiego Narodowego Uniwersytetu im. Iwana Franki, utraconych w czasie II wojny światowej”. Zagadnienia te znalazły się w podpisanym przez obie strony protokole. Za realizację zawartych w nim postanowień odpowiadać mają ze strony polskiej – Biblioteka Narodowa i Biblioteka Jagiellońska, a z ukraińskiej – Biblioteka Narodowa w Kijowie i Lwowska Biblioteka Naukowa im. W. Stefanyka.

Szczegóły dotyczące realizacji zaproponowanych działań dyskutowano

podczas roboczego spotkania w Kijowie. Odbyło się ono w dniach 22-28 października. Stronę polską prezentowała H. Łaskarzewska. Konsultowano między innymi metodykę pracy i zakres tematyczny ankiet, które będą wysyłane do bibliotek polskich i ukraińskich w celu zebrania danych o polonikach i ukrainikach proweniencyjnych, przechowywanych obecnie w księżnicach obu krajów. Rejestracja taka pozwoli badaczom i dokumentalistom po obu stronach granicy na pełniejsze rozpoznanie źródeł, planowanie tematów prac i podróży naukowych. Dalsze szczegóły i etapy realizacji projektu będą przedmiotem rozmów podczas kolejnego spotkania zespołu ekspertów, które planowane jest w niedalekiej przyszłości na Ukrainie.

Wrześniowe obrady w Warszawie zbiegły się ze wzmożonym wyraźnie zainteresowaniem różnych środowisk problematyką współpracy, wspólnego i *niewspólnego* dziedzictwa Polski i Ukrainy oraz wzajemnych roszczeń obu państw. Towarzyszy mu aktywność organizacji pozarządowych, a także różnych instytucji kultury w aranżowaniu dwustronnych spotkań i rozmów. Poruszają one między innymi kwestie dzisiejszego statusu historycznie ukształtowanych kolekcji publicznych, przynależnych obecnie do innych – niż kraj ich powstania – państw; poszukiwania nowych sposobów rozstrzygnięcia sporów o dziedzictwo kulturowe.

Przykładem takich działań mogą być choćby sympozja i dyskusje publiczne organizowane przez Fundację im. Stefana Batorego w ramach projektu *Przemieszczone dobra kultury*, realizowanego od 2002 r. W dniach 5-7 października 2005 r. w Kazimierzu Dolnym odbyło się seminarium *Polska-Ukraina – wspólne dziedzictwo. Współpraca a problem roszczeń*, z udziałem archiwistów, bibliotekarzy i muzealników obu krajów (goście ukraińscy przyjechali z Iwano-Frankowska, Kijowa, Lwowa i Równego). W trakcie rozmów dominowały wprawdzie tematy związane ze współpracą różnych ośrodków oraz konkretnych instytucji, ale kontekst historyczny był wszechobec-

ny. Nie sposób bowiem w polsko-ukraińskim sporze o przeszłość pominąć tak ważnych elementów, jak dobra kultury i określenie ich przynależności, zarówno prawnej, ale także symbolicznej – duchowej i kulturowej oraz emocjonalnej. Jednym z ważnych elementów toczących się dyskusji są kwestie tak zwanego wspólnego dziedzictwa i obiektów, których ten termin dotyczy (według każdej ze stron). Nie budzi zaś żadnych wątpliwości sens, czy wręcz konieczność współpracy. Pożytek z niej płynący dostrzegają wszyscy. Obejmuje ona: ułatwienia w pełnym dostępie do zbiorów oraz uzyskiwaniu profesjonalnych informacji o obiektach interesujących obu partnerów, wymianę wystaw, wypożyczanie zbiorów, wymianę dokumentów archiwalnych, dokumentację zbiorów w miejscu ich obecnego przechowywania, wspólne programy badawcze, wymianę kopii cennych zbiorów (mikrofilmy, CD-ROMy), wspólne przedsięwzięcia wydawnicze itd.

Wszyscy zainteresowani tak różnorodnymi formami współpracy uważają, że może ona, i powinna, odbywać się ponad wszelkimi podziałami. Wspólne przedsięwzięcia mogą wszak pomóc w wyjaśnieniu, lepszym poznaniu i zrozumieniu spornych kwestii, opinii i potrzeb, a także w przewyżczeniu obaw drugiej strony.

Tendencje takie zarysowały się wyraźnie podczas dyskusji publicznej, zorganizowanej również przez Fundację Batorego, 17 marca 2006 r. Temat jej brzmiał: *Polska-Ukraina – wspólne dziedzictwo, dziedzictwo polskie, dziedzictwo ukraińskie*. Wypowiadali się znani z obu stron granicy historycy (Natalia Jakowenko i Janusz Tazbir), muzealnicy (Dorota Folga-Januszewska i Borys Woźnicki), archiwiści (Konstantyn Nowochatski i Władysław Stępiak). Nie zabrakło również głosów prawników, bibliotekarzy, publicystów. Dyskutowano o tym, co należy zrobić, gdy napotykamy duże problemy z przypisaniem konkretnego przedmiotu, stanowiącego dobro kultury, do dziedzictwa polskiego bądź ukraińskiego. Uczestnicy byli zgodni, co do zasadności i atrakcyjności zastosowania na przy-

kład rozwiązań depozytowych, odnoszących się do spornych obiektów w muzealnictwie.

Spotkaniu warszawskiemu towarzyszyła publikacja Ewy Klekot i Piotra Kosiewskiego w językach polskim i ukraińskim *Dobra kultury. Współpraca i problem roszczeń w relacjach polsko-ukraińskich. Rekomendacje* (Warszawa 2006). Zapowiadana jest również książka z materiałami seminarium kazimierskiego *Dobra kultury. Współpraca i problem roszczeń w relacjach polsko-ukraińskich w latach 1991-2005* (Warszawa 2006), w której znajdą się między innymi teksty podsumowujące współdziałania w wybranych dziedzinach oraz doświadczenia różnych instytucji kultury w tym zakresie.

Zwieńczeniem, skomasowanego na przełomie lat 2005/2006, przeglądu kontaktów polsko-ukraińskich było V Sympozjum Stałej Europejskiej Konferencji Współpracy Kulturalnej, zorganizowane 29 marca 2006 r. w Bibliotece Narodowej, pod hasłem *Gdzie jesteśmy, dokąd zmierzamy – stan polsko-ukraińskich stosunków kulturalnych*. W trakcie wystąpień panelowych przewijał się także wątek przemieszczonego, bądź przejętego polskiego dziedzictwa, przechowywanego w archiwach i bibliotekach ukraińskich. Dużo miejsca poświęcono inicjatywom Zakładu Narodowego im. Ossolińskich, na przykład programowi dygitalizacji niezwykle cennego zbioru czasopism, który pozostał we Lwowie. Wspomniano również o projekcie stworzenia przy lwowskiej Bibliotece Naukowej im. Stefanyka, *fili* wrocławskiego Ossolineum, która spełniałaby między innymi rolę informatorium o dziejach, zbiorach, dawnej i obecnej działalności Zakładu Narodowego, a także organizowała wystawy i pokazy wrocławskich zasobów bibliotecznych. Jednym słowem, byłaby łącznikiem pomiędzy dawnymi dziejami i obecną rzeczywistością słynnej lwowskiej księżnicy, która już od dziesiątków lat wpisuje się w naukowo-kulturalny pejzaż Wrocławia, zostawiając też swój naukowy, ciągle niezatarty ślad we współczesnym Lwowie. ■